

ŞANLIURFA KURTULUŞ MÜZESİ (MAHMUD NEDİM KONAĞI)

Eski Devlet Hastanesi yakınındadır. 1903 tarihinde inşa edilmiştir. Avrupai tarzda konak mimarisi ile geleneksel tarzda Urfa evi mimarisinin kaynaştığı bir özelliğe sahip olan ve oldukça geniş bir alana yayılan konak, haremlik ve selamlık bölümlerinden meydana gelmiştir. 1940'lı yıllarda Halk Tiyatrosu bu binada gösteriler yapmıştır. Konak, Şanlıurfa Valiliği tarafından onarılmış ve 11 Nisan 2009'da "**Şanlıurfa Kurtuluş Müzesi**" olarak hizmete sunulmuştur. Ayrıca Konağın bir bölümü, Devlet Türk Halk Müziği Korosu'na tahsis edilmiştir.

Mahmud Nedim Konağı

FIRFIRLI CAMİİ(ON İKİ HAVARİ KİLİSESİ AZİZ HAVARİLER KİLİSESİ)

Vali Fuat Bey Caddesi'nde (Büyükyol) bulunan ve kilise olarak inşa edilen yapı, Oniki Havari Kilisesi olarak ta kayıtlara geçmiştir. Osmanlı Döneminde yapı üzerinde rüzgârgülü benzeri materyaller olduğundan halk arasında "Fırfırlı Kilise" olarak isimlendirilmiştir. Kaynaklara göre Hıristiyanlık açısından büyük önem taşıyan ve Van bölgesindeki Varak Manastırında bulunan "**Varak Haçı**" 1092 yılında Urfa'ya getirilerek bu kiliseye konulmuştur. Caminin mihrabı üzerindeki kitabeden anlaşıldığına göre 1956 yılında kiliseden camiye çevrilmiştir. Camiye çevrilirken özel bir isim kullanılmamış üzerine konulan rüzgârgülünden dolayı Urfa ağzı ile "Fırfırlı Cami" ismi kullanılmıştır. Yapının dikkat çeken yönlerinden birisi de yarım sütunlar ile dış cephelerdeki taş duvarda bulunan bezemelerdir.

Fırfırlı Camii

Fırfırlı Camii İten Görünüm

SELAHADDİN EYYUBİ CAMİİ

(AZİZ JOHANNES PRODROMOS ADDAİ KİLİSESİ)

Yapı, Vali Fuat Bey Caddesi'nde (Büyükyol) bulunmaktadır. 457 yılında Piskopos Nona tarafından yaptırılan Vaftizci Yahya Kilisesi'nin üzerine 19.yy başlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir. Dönemi ve bölgedeki en büyük kilise olması dolayısıyla katedral olarak da adlandırılmıştır. Yapı uzun yıllar harap durumda kalmış ve bir ara elektrik santrali olarak kullanılmıştır. 28 Mayıs 1993'te onarımı yapılıp, cami olarak ibadete açılmıştır. Caminin girişi batı yönünde olup, son cemaat yeri de daha önceki kilisenin narteksinden(giriş bölümü) yararlanılarak yapılmıştır. İbadet mekânı oldukça geniş ölçüde pencerelerle aydınlatılmıştır.

Yapı üzerindeki pencerelerin kenarlarında kiliseden kalan yarım sütunlar ve birbirlerine dolanmış ejder kabartmaları bulunmaktadır. İlk kilisenin Selahaddin Eyyubi tarafından bir dönem cami olarak kullanılmasından dolayı yapı camiye dönüştürüldüğünde aynı isimle anılmıştır. Cami, 2010-2011 yılında, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır.

Selahaddin Eyyubi Camii

KÜÇÜK HACI MUSTAFA HACIKAMILOĞLU KONAĞI (CEVAHİR KONUKEVİ)

Vali Fuat Caddesi (Büyükyol)'nin, Halil-ür Rahman Gölü'ne yakın kesiminde, Selahaddin-i Eyyubi Camii'nin karşısındadır. Bu tarihi konak, 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiştir. Haremlik ve selamlık olmak üzere iki bölümü vardır. İnşa malzemesi kesme taştır. Küçük Hacı Mustafa Hacıkâmioloğlu Konağı olarak da bilinen bu konak, emekli valilerden Cemal Mirkelamoğlu'nun varisleri temsilen sağladığı maddi ve manevi destek sonucunda Şanlıurfa Valiliğince İl Özel İdaresi adına 1991 yılında satın alınarak restore edilmiştir. Konak günümüzde sıra gecelerin düzenlendiği bir konuk evi olarak kullanılmaktadır.

Cevahir Konukevi

HALEPLİBAHÇE MOZAIKLERİ

Savaşçı Amazon Kraliçesi Penthesilea

Halil ür-Rahman Gölü(Balıklıgöl) çevresindeki Haleplibahçede, 2007 yılında yapılan kazılarda, günümüzden 3.000 yıl önce Egeden, Karadeniz'e ve Anadolu'nun içlerine uzanan kültür havzasında, erkek egemenliğine karşı savaşan Amazon kadınlarının av sahnesi mozaïği bulundu. Mozaiklerin ilk tespiti Yrd.Doç.Dr Bahattin ÇELİK ve Arkeolog Ali UYGUN tarafından yapıldı.

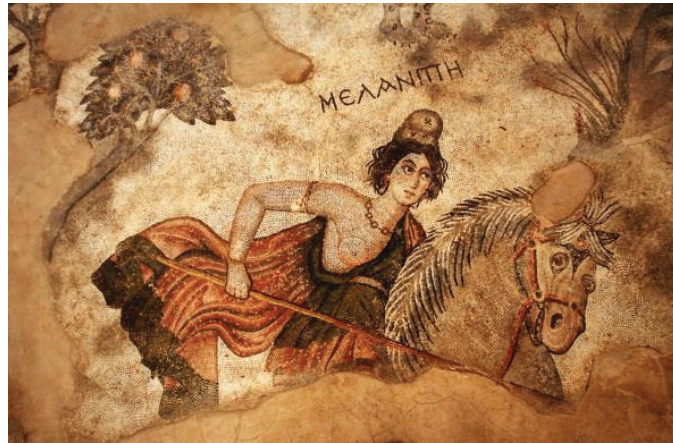
Savaşçı Amazon Kraliçesi Antiope

Haleplibahçe Mozaiklerinin en önemli özelliği “**Savaşçı Amazon Kraliçelerinin Tanımlı Olarak Mozaïğe Resmedilmiş Dünyadaki Tek Örneği**” nin burada ortaya çıkmasıdır. Uzmanlar, Haleplibahçe Mozaiklerinin mozaik tekniği, sanatı 4 mm² ebadında Fırat Nehri'nin orijinal taşlarından yapılması ve benzeri özelliklerinden dolayı, dünyanın en kıymetli mozaïği olarak tanımlamaktadır.

Savaşçı Amazon Kraliçesi Hippolyte

Halepli Bahçe’de Şanlıurfa Valiliği imkânlarıyla Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi Başkanlığında ve arkeologlarımızın nezaretinde, ilk etapta 100 m²’lik mozaik gün ışığına çıkarılmıştır. Av sahnesi mozağının kenar bordürlerinde, geometrik motifler, bitki desenleri, güvercin, kanatsız eros, sincap, ördek, keklik, ceylan ve tazi figürlerine yer verilmiştir. Mozaği çevreleyen bordürün köşelerinde ise “Edessa Güzeli” diye kamuoyuna yansıyan, mask dışında, ana sahnede dört amazon kraliçesi Hippolyte (Hiplüte), Antiope, Melanipe (Melanipe) ve Penthesileia (Pentesileya) savaşçı amazon kadınlara özgü giysileriyle, tek göğüslü olarak at üstündeki av sahneleri tasvir edilip Grekçe isimlerine yer verilmiştir.

Savaşçı Amazon Kraliçesi Melanipe

Haleplibahçe’de yapılan kazı çalışmaları sonucu farklı mozaikler de ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında en önemlilerinden biri Truva Savaşı’nın kahramanlarından Aşil(Akileus)’dir.

Alanda Aşil'in hayat hikâyesini konu alan taban mozaïği, Şanlıurfa Müzesi arkeologları tarafından ortaya çıkarılmıştır.

Aşil Mozaïği

Kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan ve Roma dönemine tarihlenen yerden ısıtmalı hamam da alanın nedenli önemli bir yerleşim yeri olduğunu gözler önüne sermektedir. Tüm bu özelliklerinden dolayı Kültür ve Turizm Bakanlığı Haleplibahçe'de biri arkeoloji diğeri mozaik müzesi olmak üzere iki adet müze yapılmasına karar vermiştir. Yeni Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi ve mozaikler için yapılan Edessa Mozaik Müsesi 2014 yılında hizmete girecektir.

Roma Hamamı

HALİL-ÜR RAHMAN GÖLÜ (BALIKLI GÖL)

(ATEŞİN SERİN VE SELAMET OLDUĞU YER)

Urfa Kalesi'nin kuzeyinde bulunan Halil-ür Rahman Gölü((Balıklıgöl) Hz. İbrahim için “ateşin serin ve selamet olduğu” mekândır. Kutsal kitaplara göre; M.Ö. 2.000 yıllarında Urfa'da yaşayan Nemrud Bin Ken'an'ın ilahlığını reddeden ve akıl yoluyla Rabbini bulan ilk insan Hz. İbrahim, Nemrud ve ahalsinin tapındığı putları kırınca ateşe atılmasına karar verilmiş, Mucize-i İbrahim bu mekânda gerçekleşmiş ve mekân gül bahçesine dönüşmüştür. Bu inanış semavi dinlerce ve nesilden nesile aktarılan halk hafızasındaki bilgilerce de kabul edilmektedir.

Halil-ür Rahman Gölü (Balıklıgöl)

HALİL-ÜR RAHMAN CAMİİ (DÖŞEME CAMİİ) ve MEDRESESİ

Halil ür-Rahman Gölü'nün(Balıklıgöl) yanında yer almaktadır. Cami halk arasında “Döşeme Camisi” olarak ta isimlendirilmektedir. 504 tarihinde Rahip Urbisyus tarafından Hz. İsa Peygamber'in annesi Hz. Meryem adına bir kilise inşa ettirilmiştir. Meryem Ana Kilisesi olarak kayıtlara geçen bu kilise, Abbasi Halifesi Me'mun döneminde(813-833), camiye dönüştürülmüştür. Minare, Selahattin Eyyubi'nin Yeğeni El Melik'ül Eşref Muzafferüddin Musa tarafından 1211–1212 yıllarında onarılmıştır. Yapı, Kanuni Sultan Süleyman(1520-1566) döneminde restore edilmiştir. 1810 yılında yapı kapsamlı bir onarım görmüştür. Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde bu camiden “İbrahim Halil Tekkesi” olarak bahsetmektedir.

Halil-ür Rahman Camii (Döşeme Camii)

RIZVANIYE CAMİİ ve MEDRESESİ

Halil-ür Rahman Gölü(Balıkligöl)'nün kuzey kenarında bulunan cami, 1736(Hicri.1149) yılında Rakka Valisi Rıdvan Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Mihraba paralel ve üç kubbeli olarak inşa edilmiştir. Caminin doğusunda tek şerefeli bir minare yer alır. Harim giriş kapısı iki renkli malzeme kullanılarak yapılmıştır. Harim kısmı(ana ibadet mekânı) her yönden açılan pencereleri ile oldukça aydınlıktır. Süsleme olarak yapının en ilginç kısmı, giriş kapısının Osmanlı künde kari tekniğinin en güzel örneklerinden birine sahip olmasıdır. Ahşap kapı, çivi kullanılmadan geçme ve kakma tekniğiyle yapılmıştır. Kapı üzerinde zengin bitkisel ve geometrik desenler bulunmaktadır.

Rızvaniye Camii

AYNZELİHA GÖLÜ (ANZILHA GÖLÜ)

Halil-ür Rahman Gölü'nün hemen güneyinde, Urfa Kalesinin önünde yer almakta olup, 150m2 alanı bulunan bir göldür. Bu göldeki balıklar, mekânın kutsal olduğuna inanıldığından yenmez. Rivayetlere göre, Hz İbrahim ateşe atılacağı zaman, Nemrut'un kızı Zeliha, Hz. İbrahim'in dinine iman ettiğini söyleyince, babası tarafından ateşe atılır. Zeliha yanarak can verir. Daha sonra, Zeliha'nın düştüğü yerde bir göl oluşur. Bu göle de Aynzeliha (Zeliha Gölü veya Pınarı) adı verilir.

Aynzeliha Gölü

URFA KALESİ

Urfa Kalesi'nin M.Ö. 10.000 yıllarına ait neolitik bir alan üzerine kurulduğu tahmin edilmektedir. Kalenin yanı başında çıkarılan ve Şanlıurfa Müzesinde sergilenen 12.000 yıllık Balıklıgöl Heykeli ve Kale alanı, Balıklıgöl havzasının tarihini gözler önüne sermektedir. 6.yy'ye ait kayıtlarda kaleden bahsedilmemektedir. Kale ile ilgili ilk kayıtlar 11.yy'ye aittir. Buna göre kale 6 yy. ile 11. yy arasına tarihlenebilir. Kale ilgili kabul edilen görüş: M.S. 812-814 yılları arasında Abbasiler döneminde yapıldığıdır. Kalenin üzerindeki korint başlıklı iki sütun Edessa Karalı 9. MANU döneminde, M.S. 240-242 yılları arasında birer anıt sütun olarak yapılmıştır. Doğudaki sütun üzerindeki Süryanice kitabede: "Ben askeri komutan BARŞAMAŞ (Güneşin oğlu)'in oğlu AFTUHA. Bu sütunu ve üzerindeki heykeli veliaht Prens MANU kızı, kral MANU eşi, hanımefendim ve velinimetim kraliçe ŞALMETH için yaptım" yazılıdır. Urfa Kalesi'nin, üç tarafı kayadan oyma hendek ile çevrilidir. Ayrıca Aynzeliha Tüneli ile kale ile Aynzeliha Gölü arasında geçit sağlanmıştır.

Urfa kalesi

MEVLİD-İ HALİL (DERGÂH) CAMİİ ve MAĞARASI

(Hz. İbrahim'in Doğduğu Makam)

Mevlid-i Halil Camii, Dergâh Platosu içerisinde, Balıklıgöl civarında yer alır. Mevlid, “kutlu doğum” demektir. Hz. İbrahim Peygamberin yanı başındaki mağarada doğduğuna inanıldığından, camiye Mevlid-i Halil Camii adı verilmiştir. Mevcut kaynaklara göre yapı beş büyük evre geçirmiştir. İlk olarak Seleukoslar döneminde alana, bir putperest tapınağı yapılıır. Yahudilik döneminde aynı alanda bir havranın varlığından bahsedilir. Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde, M.S.150 yılında, aynı alana Hıristiyanlar Kilisesi adında bir kilise inşa edilir. Bizans döneminde bu alana Urfa Ayasofyası yapılıır. Son olarak; Osmanlı döneminde 1523 tarihinde Muhammed Salih Paşa tarafından aynı alana cami inşa edilmiştir. Halk tarafından Mevlid-i Halil Mağarasından çıkan suyun zemmenden sonra en şifalı su olduğu kabul edilmektedir.

Mevlid-i Halil Mağarası

HÜSEYİNİYE ÇARŞILARI (BAKIRCILAR ÇARŞISI)

Hanlar Bölgesinde yer alan çarşılar, mimari olarak; kuzey güney yönünde birbirine paralel olarak uzanan ve her biri 15'er çapraz tonozla örtülü iki kapalı çarşıdır. Çarşılar, 1887 yılında Hartavizâde Hüseyin Ferideddin tarafından yaptırılmıştır. Çarşılarda sağlı sollu dükkânların kapılarının üzerinde karşılıklı olarak aydınlatma pencereleri yer alır.

İnşa edildiği yıllarda halı, kilim, keçe ve benzeri yaygıların satıldığı yer olarak kullanılmıştır. Bir ara yemenici Pazarı olarak kullanılmış ve son olarak bakırcı esnafına tahsis edilmiştir. Çarşılardan biri bakırcılar diğeri ise kuyumcular tarafından kullanılmaktadır.

Hüseyiniye Çarşısı

KAZAZ PAZARI (BEDESTEN)

Gümrük Hanı'nın güneyine yer alır. 1562 yılında inşa edilmiştir. 1740 tarihli Rızvan Ahmet Paşa Vakfisi'nde **Bezzazistan** adıyla geçen bu çarşının tamir ettirildiği yazılıdır. Kapalı çarşı şeklindeki Bedesten düzgün kesme taşlardan yapılmıştır. Doğuda Han Önü Çarşısı'na açılan ana kapısı, Sipahi Pazarı'na açılan Batı kapısı, Pamukçu Pazarı'na açılan güney kapısı ve Gümrük Hanı'na açılan kuzey kapısı olmak üzere 4 kapısı bulunmaktadır. Batı kapısının, sipahi pazarındaki bir dükkânın bozulmasıyla açıldığı vakfiesinden anlaşılır. Çarşıda sağlı sollu iki sıra halinde uzayan dükkânlar bir metre yüksekteyken 1998 yılındaki Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV)'nın yaptığı yenileme sırasında yer seviyesine indirilmiştir. Yapı günümüzde yöresel giysi ve aksesuarların satıldığı çarşı olarak kullanılmaktadır. Şanlıurfa Bedesteni Anadolu'da otantik değerini yitirmeyen ender çarşılardandır.

Kazaz Pazarı

GÜMRÜK HANI

Hanlar Bölgesinde yer alır. Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1563 yılında Urfa Sancakbeyi Halhallı Behram Paşa tarafından yaptırılmıştır. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde "**Yetmiş Hanı**" olarak anılan han, dış cepheleri kaplayan iki renkli kesme taşlardan dolayı "**Alaca Han**" adıyla da bilinir. Avlusundan Halil-ür Rahman Gölü'nün suyu geçmektedir. İki katlı bu hanın avlusunda çayhaneler bulunmaktadır. Giriş eyvanının üzeri mescit olarak değerlendirilmiştir. 2001 yılında Rızvaniye Vakfı'nın katkılarıyla Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) tarafından restore edilmiştir.

Gümrük Hanı

MEVLEVİHANE CAMİİ

Haşimiye Meydanı'nın doğusunda bulunan yapı, 18. Yüzyılda Urfalı mevleviler için, Mevlevihane olarak inşa edilmiştir. Tekkelerin kapatılmasından sonra yapı, cami olarak ibadete açılmıştır. Yapı, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce restore edilmiştir. Cami kare planlı ve üzeri tek kubbe ile örtülüdür. Yapının batı cephesine bitişik olan çarşı, daha önce kasaplar çarşısı iken yapılan kamulaştırma çalışmalarından sonra hediyelik eşyaların satıldığı bir çarşıya dönüştürülmüştür.

Mevlevihane Camii

HOŞGÖRÜ MEYDANI (ELLİSEKİZ MEYDANI)

Nimetullah Mahallesi'ndeki Osmanlı Dönemine ait dört sokağa açılan tarihi yapıların yoğunlaştığı önemli bir meydandır. Bu meydanın güneyinde Kurtuluş İlköğretim Okulu (Numune Mektebi- 19. yy. sonları), doğusunda Şeyh Saffet Tekkesi(1892), Şeyh Saffet Çeşmesi (1891) ve Muhammet Muhyiddin Türbesi (1795), kuzeyinde Reji Kilisesi (1861), kuzeybatısında ise 15. yy'a ait Nimetullah Caminin yer aldığı bu meydan, bir "**Hoşgörü Meydanı**" görünümündedir.

Ellisekiz Meydanı

REJİ KİLİSESİ (AZİZ PETRUS ve AZİZ PAULUS KİLİSESİ)

Aziz Petrus ve Aziz Paulus Kilisesi, Ellisekiz Meydanı'nın kuzeydoğusundadır. Yapı, 6. yüzyıla ait bir kilise kalıntısının üzerine, 1861 yılında inşa edilmiştir. Kilise, Hz. İsa'nın iki havarisinin anısına inşa edildiğinden onların ismini taşımaktadır. Yapı, 1924 yılına yani Urfalı Süryanilerin Halep'e(Suriye) göç edişlerine kadar, aktif olarak kullanılmıştır.

Aziz Petrus ve Aziz Paulus Kilisesi, 1924 yılında Tekel idaresi tarafından önce tütün fabrikası sonra üzüm deposu olarak kullanılır. Kilise, halk tarafından Tekel kelimesinin Fransızca karşılığı olan Regie (Reji)'den dolayı "**Reji Kilisesi**" olarak isimlendirilmiştir. Kiliseden çıkarılan yazılı mezar taşları Urfa Müzesi'nde gönderilmiştir. Kilise, Şanlıurfa Valiliği tarafından 1998 yılında restore edilerek, 24 Mayıs 2002 tarihinde "**Vali Kemalettin Gazezoğlu Kültür Merkezi**" olarak hizmete girmiştir. Bugün hala çeşitli sosyal etkinlikler için kullanılmaktadır.

Reji Kilisesi

Reji Kilisesi İçi

YORGANCI SOKAĞI

Şanlıurfa'nın tarihi dokusunun korunduğu en önemli bölgelerden olan Kültür Adası olarak tanımlanan tarihi adanın kuzey kesimini oluşturan sokaktır. Batıda Yıldız Meydanı'ndan başlayıp kuzeye doğru devam ettikten sonra doğuya yönelerek Hüseyin Paşa Sokak ile birleşen Yorgancı Sokağının en güzel bölümü, Abdülkadir Hakkâri Evinin ve bir kabaltının yer aldığı bölümdür. Birçok evin restore edildiği bu sokakta bazı evler yöresel kültürün yaşatıldığı birer konukevine dönüştürülmüştür.

Yorgancı Sokağı

YILDIZ SARAYI

Cami-i Kebir Mahallesindeki Osmanlı Dönemine ait sokak batıda Yıldız Meydanı'ndan başlayıp kuzeye doğru devam ettikten sonra doğuya yönelerek Hüseyin Paşa Sokak ile birleşen Yorgancı Sokağının en güzel bölümü, Abdülkadir Hakkari Evi'nin ve burada bir kabaltının yer aldığı orta bölümdür.

Bazalt parke döşeli dar sokağın kesme taştan yüksek duvarlarla sınırlandırıldığı bu bölümünde Abdülkadir Hakkâri Evinden sokağa taşan konsol ve gönye çıkımlar kabaltı ile birlikte sokağa güzel bir görünüm kazandırmıştır. Aynı sokakta restore edilerek konukevi fonksiyonu verilen "Yıldız Sarayı Konukevi", Urfa'da konukevi ve restaurant olarak hizmet veren geleneksel Urfa evlerinin en büyüğüdür.

Yıldız Sarayı

ULU CAMİİ

Cami, şehir merkezinde Divanyolu Caddesinde yer alır. Yapım tarihi belirlenemeyen, "**Kızıl Kilise**" olarak adlandırılan eski bir kilisenin yerine inşa edilmiştir. Eski yapıya ait avlu duvarları, sütunlar, sütun başlıkları ve çan kulesi halen mevcuttur. Caminin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Bu yüzden kim tarafından ve ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. 1170-1175 yıllarında Zengiler tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir. İslam fetihlerinden sonra, sütunlarda kullanılan kırmızı mermerler ve kilise ile ilişkisinden dolayı "**Mescid ül- Hamra (Kırmızı Mescit)**" olarak isimlendirilmiştir. Payeler üzerine oturan ve her biri çapraz tonozlarla örülü on dört sivri kemerle avluya açılan cemaat yeri Anadolu'da ilk kez Urfa Ulu Camii'nde bulunmaktadır. Caminin harim kısmında bir kuyu yer alır.

Halk arasındaki bir inanışa göre Hz. İsa'nın, Kral Abgar'a, Havarisi Thomas'la gönderdiği mendil bu kuyuya bırakılmıştır. Bu nedenle caminin içindeki kuyunun suyu, şifalı olarak kabul edilir. Minareye, Cumhuriyet döneminde bir saat eklenerek saat kulesine dönüştürülmüştür. Minare, aynı zamanda şehrin ilk ve tek saat kulesi görevini de görmektedir.

Ulu Camii

Ulu Camii saat kulesi